SUOMEN LUKIOLAISTEN LIITTO

LAUSUNTO

Eduskunnan sivistys- ja tiedejaostolle

Asia: HE 134/2016 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2017

Suomen Lukiolaisten Liitto (SLL) kiittää mahdollisuudesta lausua sivistys- ja tiedejaostolle valtion talousarvioesityksestä. Lausunnossaan SLL haluaa kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin:

Yksi koulutus- ja tiedepolitiikan vaikuttavuuden tavoitteista on, että puolet uusista ylioppilaista jatkaa opintojaan samana vuonna. Uusimpien tilastojen valossa tavoite on yhä tärkeämpi: vuonna 2015 75 % uusista ylioppilaista haki jatkokoulutukseen, mutta seuraavana syksynä vain 32 % uusista ylioppilaista aloitti opinnot korkea-asteella. Tilanne on kestämätön niin yksilön kuin yhteiskunnankin kannalta. Opiskelijavalintauudistuksen toteutuminen on ollut riittämätöntä: korkeakouluille on kohdennettava yhä selkeämpi vastuu niin ensikertalaisvalinnan vahvistamisesta kuin yhteishaun ulkopuolisten valintamekanismien käyttöönotosta. Tarvittaessa tähän on kannustettava rahoitusohjauksella.

Heikentyneen tilanteen vuoksi on tarpeen kiinnittää huomiota myös välivuoden viettäjien tukeen. Jatkokoulutuksen ulkopuolelle jääneet ylioppilaat on otettava yhdeksi nuorisotakuun kohderyhmistä. Toimenpiteiksi tälle ryhmälle voitaisiin kokeilla esimerkiksi maksuttomia Avoimen korkeakoulun opintoja sekä lukion jälkiohjaustoimintaa. Lukion tuntijakoon syksystä 2016 alkaen lisätty opinto-ohjauksen toinen pakollinen kurssi on hyvä uudistus, mutta vaarana on, että resurssit otetaan henkilökohtaisen ohjauksen tarjonnasta. Koulutuksen järjestäjien opinto-ohjaukseen käyttämiä resursseja tulee seurata.

SLL pitää tärkeänä, että luonnontieteiden, matematiikan ja kielitaidon osaamisen vahvistaminen on tunnistettu kehittämiskohteeksi. Kielikokeilun osalta hallituksen esitys on tämän syksyn lainsäädäntölistalla. On tärkeää ottaa jo tässä vaiheessa huomioon, että kokeilu asettaa paineita säädösmuutoksille myös toisella asteella: perusasteen opiskelijan on tiedettävä kieliopintojaan valitessa, miten tämä vaikuttaa myöhempiin opintoihin.

SLL on tyytyväinen Uusi lukio – uskalla kokeilla -kehittämisohjelman käynnistymiseen. Sekä tuntijakokokeilulle että kehittämisverkoston toiminnalle on laadittava seurantamittarit, joilla voidaan arvioida kokeilujen onnistumista. Opiskelijoita on kuultava kokeilujen seurannassa, kehittämisessä ja arvioinnissa. SLL toivoo, että yleissivistävän koulutuksen, varhaiskasvatuksen ja vapaan sivistystyön yhteisistä menoista on mahdollista rahoittaa lukioiden ja korkeakoulujen välistä yhteistyötä sekä lukiokokeiluja. Perusrahoituksen varaan jäädessä nämä tärkeät toimenpiteet jäävät väistämättä melko vaatimattomiksi.

Ylioppilastutkinnon kehittämisessä on otettu viime vuosina hyvä suunta. Sähköistyvä ylioppilastutkinto toimii lukiokoulutuksen digitalisaation veturina. Koko sähköisten ylioppilaskirjoitusten siirtymäkausi syksystä 2016 vuoteen 2019 asti on merkittävässä roolissa digitalisaation juurruttamiseksi osaksi lukioiden arkipäiväistä opiskelu- ja opetuskulttuuria. Jo 2016 talousarviossa alennettiin innovatiivisiin oppimisympäristöihin sekä tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön edistämiseen tarkoitettua määrärahaa lähes kolmella miljoonalla eurolla vuoden 2015 talousarvioon verrattuna. Nyt jälleen samaa määrärahaa ollaan laskemassa 700 000 eurolla vuoden 2016 tasosta. Tämä on merkittävässä ristiriidassa lukiokoulutuksen erityisen ajankohtaisten haasteiden kanssa.

On hyvä, että ylioppilastutkintoa pyritään hyödyntämään nykyistä laajemmin korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa. Hyödyntäminen lisää opiskelijavalintojen kustannustehokkuutta niin hakijan kuin korkeakoulun näkökulmasta. SLL esittää, että uudistuksen yhteydessä tehdään päätös ylioppilastutkinnon tutkintomaksuista luopumisesta. Pakolliset maksut heikentävät koulutuksellista tasa-arvoa.

SLL pitää tärkeänä, että koulutuksen järjestäjälle maksettavaa yksikköhintaa on esitetty hieman nostettavan vuoden 2016 tasosta. Lukio on edelleen halvin koulutusmuoto ja aiempien vuosien rajut leikkaukset alkavat vasta nyt näkyä lukioiden arjessa: kurssitarjonnan supistuminen, ryhmäkokojen kasvaminen, koulumatkojen piteneminen sekä opettajien lomauttaminen heikentävät lukiokoulutuksen laatua. Pitkällä aikavälillä maltillisella yksikköhinnan korotuksella on tavoiteltava lukiokoulutuksen todellisten kustannusten kattamista. Vuonna 2015 yksikköhinta kattoi 85 % lukiokoulutuksen todellisista kustannuksista.

Talousarvioesityksessä esitetään lukiokoulutuksen rahoitusjärjestelmän tehostamista vähentämällä järjestelmän laskennallisia vaiheita. Rahoitusjärjestelmän yksinkertaistaminen ja läpinäkyvyys on koulutuksen järjestäjän kannalta tärkeää: rahoitustason on oltava

ennakoitavissa ja mahdollisten muutosten varovaisia. Lisäksi rahoitusjärjestelmän kehittämisessä on huomioitava resurssien oikeudenmukainen kohdentuminen lukiokoulutuksen saavutettavuuden turvaamiseksi: pienten lukioiden lisästä tulee siirtyä saavutettavuuslisään.

Erityisen koulutustehtävän lukioiden riittävistä resursseista ja niiden oikeudenmukaisesta jaosta on huolehdittava uudistamalla erityisen koulutustehtävän lukioiden lupamenettelyä ja kriteeristöä. Myös ylioppilaiden suorittamia aineopintoja on jatkossakin tuettava koulutuksellisten umpiperien ehkäisemiseksi.

SLL näkee, että digitaalisiin oppimateriaaleihin siirtymisessä monipuolisten ja laadukkaiden materiaalien lisäksi on tarpeellista ottaa tavoitteeksi myös opiskelijoille koituvien kustannusten laskeminen. SLL:n laskelmien mukaan lukiolainen maksaa tällä hetkellä opinnoistaan jo noin 2600 euroa. Kustannukset heikentävät lukiokoulutuksen saavutettavuutta. Niin lukiokoulutuksen saavutettavuuden kuin digitaalisten oppimateriaalien yleistymisen kannalta on keskeistä vaikuttaa edelleen EU:ssa alennetun verokannan soveltamiseksi digitaalisiin sisältöihin, kuten hallitusohjelmassa on linjattu.

SLL on tyytyväinen opetus- ja kasvatustoimen henkilöstökoulutuksen painopisteisiin: pedagogiikan, oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin uudistaminen ja kokeilut, kasvatuksen ja opetuksen tuki sekä kulttuurinen moninaisuus. SLL katsoo, että täydennyskoulutusta on tarjottava pedagogisen osaamisen vahvistamisen lisäksi myös rehtoreille ja sivistystoimenjohtajille muutoksen johtamiseen.

SLL pitää vahingollisena ja opiskelijoiden yhdenvertaisuutta heikentävänä asiana tavoitetta oppilas- ja opiskeluhuoltolain sekä kurinpidon ja ohjeistamisen säännösten keventämisestä. Myös kuntien tehtävien ja velvoitteiden vähentäminen voivat lisätä eriarvoisuutta lukioiden väleille. Jo nyt lukiolaiset ovat eriarvoisessa asemassa palvelujen saatavuudessa sekä oikeusturvan osalta, sillä käytännöt lukioiden välillä ovat kirjavia. Kuntaliiton vuonna 2015 tekemän selvityksen mukaan 70 % vastanneista kunnista arvioi, ettei ole pystynyt järjestämään oppilas- ja opiskelijahuollon palveluja vuonna 2014 voimaan tulleen oppilas- ja opiskeluhuoltolain vaatimusten mukaisesti.

SLL pitää tärkeänä, että talousarvioesityksessä nostetaan esiin lasten ja nuorten psykososiaalisen hyvinvoinnin edistäminen sekä koulukiusaamisen vähentäminen. Tälle tulee myös lukiokoulutuksen kehittämisessä ja siihen varattavissa resursseissa antaa erityinen painoarvo. SLL:n selvityksen mukaan yli puolet lukiolaisista kokee lukio-opiskelun liian kuormittavaksi, mikä heikentää kouluviihtyvyyttä sekä lisää stressi- ja väsymysoireiden

määrää. Kymmenesosa lukiolaisista joutuu kiusaamisen kohteeksi ja 89 % kokee, etteivät koulun aikuiset puutu kiusaamistilanteisiin. Kiusaamiseen puuttumiseksi SLL ehdottaa, että lukiolakiin sekä ammatillista koulutusta koskevaan lakiin lisätään oppilaitoksen henkilökunnan velvoite puuttua koulukiusaamiseen ja ilmoittaa siitä eteenpäin.

Lisäksi SLL ehdottaa, että Suomeen perustetaan oppilas- ja opiskelija-asiavaltuutetun virka. Valtuutetun tehtävänä olisi valvoa esi- ja perusopetuksen oppilaiden sekä toisen asteen opiskelijoiden hyvinvointia ja oikeusturvaa. Asiaa voisi selvittää osana maakuntauudistusta.

Jotta kouluhyvinvoinnin edistämisessä osataan keskittyä oikeisiin kysymyksiin, opiskelijakunnilla ja muulla opiskelijoiden vertaistoiminnalla tulee olla siinä keskeinen rooli. SLL toivoo, että tutor-toiminta vakiinnutetaan osaksi jokaisen koulun arkea ja opiskelijakunnille osoitetaan resursseja yhteisöllisyyttä lisäävän toiminnan järjestämiseen.

SLL haluaa muistuttaa, että lasten ja nuorten henkisen sekä fyysisen hyvinvoinnin edistäminen ei onnistu yksin oppilaitoksissa, vaan se vaatii läheistä yhteistyötä sosiaali- ja terveyssektorin kanssa. Sosiaali- ja terveyspalveluja uudistettaessa tulee huolehtia yhdenvertaisesta pääsystä opiskeluhuollon palvelujen piirin. Kaikki opiskelijat tavoittavalla laadukkaalla opiskeluterveydenhuollolla varmistetaan nuorten ongelmien tehokas ennaltaehkäisy ja oikea-aikaiset toimenpiteet. Hyvinvoiva opiskelija jaksaa opiskella ja valmistua ripeästi. Opiskeluterveydenhuolto tulee järjestää yhtenäisenä kokonaisuutena, johon kuuluu tiivis yhteistyö oppilaitoksen kanssa eikä sitä tule asettaa valinnanvapauden piiriin. Hajanainen tuottajakenttä heikentäisi oppilaitosyhteistyön edellytyksiä.
Opiskeluhuollon palvelujen vahvistamiseen tulee varata riittävät resurssit. Nykyisellään opiskeluhuollon kokonaisuus toteutuu heikosti monissa kunnissa ja niukat resurssit näkyvät erityisesti lääkäri- ja psykologipulana.

SLL näkee koulupudokkuuden ehkäisemisen tärkeänä osana nuorisotakuun toimenpidevalikoimaa. Painopisteen tulisi olla oppilaitoksissa tehtävässä ennaltaehkäisevässä työssä. Yleisestä kouluviihtyvyydestä huolehtimisen lisäksi rahoitusta on ohjattava opinto-ohjauksen ja erityisen tuen toimenpiteiden vahvistamiseen.
SLL esittää osaksi nuorisotakuuta koulutusseteliä, jolla ilman opiskelupaikkaa olevat voivat osallistua esimerkiksi avoimen yliopiston opintoihin sekä uusien ylioppilaiden jälkiohjausvelvoitetta, jolla lyhennetään välivuosia ja tuetaan ylioppilaiden jatko-opintovalintoja. Nuorisotakuun ja etsivän nuorisotyön vaikutusten mittaamiseen on luotava arviointityökalu, jolla saatuja tuloksia käytetään hyödyksi toiminnan kehittämisessä ja vakiinnuttamisessa.

Kokonaisuudessaan SLL näkee, että talousarvioesitys ei merkittävästi vaaranna lukiokoulutuksen nykyistä laatua, tehokkuutta ja tuloksellisuutta. Aiemmat leikkaukset ovat johtaneet koviin sopeuttamistoimiin, joiden vaikutuksia oppimistuloksiin ja ylioppilaiden jatko-opintovalmiuksiin on vielä vaikea arvioida.

Helsingissä 4.10.2016

Suomen Lukiolaisten Liitto

Elli Luukkainen
Puheenjohtaja

Elisa Tarkiainen
Pääsihteeri

Lisätietoja:

Koulutuspoliittinen asiantuntija Annakaisa Tikkinen, 040 356 6082, annakaisa.tikkinen@lukio.fi

Sosiaalipoliittinen asiantuntija Katja Asikainen, 044 314 1324 katja.asikainen@lukio.fi